

FRA BIBLIOTEKSSKABTE MONSTRE TIL LÆRINGSRELEVANTE NYTTEDYR!

E-læring er forskningsbibliotekernes entrebillet til at integrere sig i læring og som ny grænseflade for deres brugere.

AF VOLKMAR ENGERER, RHD237@IVA.KU.DK, DET INFORMATIONSVIDENSKABELIGE AKADEMI, KØBENHAVNS UNIVERSITET

På bibliotekerne i dag, især på forsknings- og uddannelsesområdet, er e-materialer godt på vej til at erstatte alt i print og papir, både tidsskrifter og bøger. Også i forskningsbibliotekernes partnerinstitutioner, universiteter og andre højere uddannelsesinstitutioner, kommer e-materialer til at fylde mere og mere, ikke kun i forskningen, men i stigende grad i selve undervisningen. Det giver anledning til at tænke bibliotekets e-materialer med nogle kvalitative kriterier, som decideret rykker de elektroniske ressourcers brug i en læringsammenhæng i forgrunden.

Partnere i læreprocessen

Bibliotekerne, som optræder som hovedleverandører på e-området, har gode forudsætninger for at være kompetente, stærke og ligeværdige partnere i læringen i forhold til kundeinstitutioner som universiteterne. Danske biblioteker har en stor pædagogisk og formidlingsmæssig ekspertise, som bygger på en traditionel høj og i de seneste år stigende indsats på informationskompetenceområdet. Læring og undervisning er dermed noget, der, især i forbindelse med informationskompetence, altid er forgået på biblioteker, uden at det måske tilstrækkeligt er kommet til syne i bibliotekernes strategiske mål.

Endvidere har moderne og gode e-materialer af enhver slags indbygget nogle specielle faciliteter, der klæder dem på til at indgå direkte i læreprocesser. Disse faciliteter bygger i formidlingen i høj grad på traditionelle bibliotekariske kategorier (fx tesauri, emneord...) og kan dermed trække på en specifik bibliotekarisk viden, som bibliotekerne og biblioteksskolerne altid har plejet og bevaret. Denne på det moderne, digitale bibliotek nogle gange tilsidesatte bibliotekariske viden kan nu, i et læringsperspektiv, ses som et sæt af værdifulde bibliotekariske kernekompetencer, som initierer og styrer læring i forhold til bibliotekets materialer. Eller sagt anderledes: Væk fra biblioteksskabte monstre, som spøger i uhyggelige bogtårne, og hen til yderst læringsrelevante nyttedyr!

Nyttedyr og e-læring

I denne sammenhæng skal traditionelle opfattelser af læring suppleres med en læring, som foregår i biblioteksdomænet. Det vil åbne døren for at skabe et bredere begreb af læring, hvor læring på universitetet og i bibliotekets virtuelle domæner er sammenhængende

processer, som bibliotekerne og deres e-ressourcer på helt naturlig vis indgår i. Her er e-læring stikordet, idet bibliotekernes teknologiske kompetencer i håndteringen af e-materialer kan nyttiggøres gennem e-læringens fokus på computere og internettet.

E-læring er, så at sige, bibliotekernes entrebillet og interface til deres akademiske brugere, når e-materialer indlejres i læringsbrug.

Om forskningsbibliotekernes e-materialer også er *e-læringsmaterialer*, er der ikke et enkelt svar på, da læring og e-læring er begreber med mange definitioner. Vigtigt er at holde fast på, at videnskabeligt materiale, først og fremmest tidsskrifter og bøger, i de fleste tilfælde ikke i sig selv er læringsmateriale. Først i brugen i en læringsammenhæng erhverver det nøgne materiale sig denne status. Når det er sagt, så er der selvfølgelig store forskelle på, hvor meget et produkt, fx en tidsskriftpakke, er designet og teknisk forberedt til at blive inddraget i læringsprocesser i universitetets studiemiljøer. Udvælgelse på de danske forskningsbiblioteker skal også tage sådanne læringsrelaterede kriterier i betragtning, når dyre elektroniske pakker skal til- eller fravælges.

Computere er tålmodige

Lad os se på noget teori. Moderne e-læringssystemer er rettet mod bevidst refleksion og synkron/asynkron kommunikation mellem lærende og underviser og mellem de lærende indbyrdes. Dette socialkonstruktivistiske syn på e-læring er knyttet til web 2.0s funktion i at mediere sociale netværk, sådan at denne udvikling også betegnes som *e-læring 2.0* med stikord som virtuel og distance-læring, kollaborative, computermedierede relationer, web 2.0 social software, tilstedeværelse af en arkitektur af lærenetværker m.m. Lavere funktioner identificeres, også i parallelitet til internettets udvikling, som *e-læring 1.0*, associeret med en ren tilgængeliggørelse af indhold via diverse læringsplatforme, som byder på portaler for diverse læreaktiviteter.

Et begrebspår, der typisk associeres med disse to stadier i e-læring, er dybde- og overfladisk læring, hvor den første type, som forbindes med e-læring 2.0, knytter sig til konstruktion af mening gennem dialog og konstruktivistiske læringsmetoder. Overfladisk læring derimod dækker over lavere former for læring, fx at kunne huske information, og nævnes tit i forbindelse med e-læring 1.0. Inden for det sidstnævnte "instruktivistiske", behavioristisk inspirerede paradigme fremhæves computeres

datamanipulerende funktion, som giver anledning bl.a. til programmeret undervisning, dvs. læring som repetitionseffekt. Da computere er tålmodige og kan variere uden at blive trætte, er de egnede redskaber til den type læring, som sker fx ved tilegnelsen af informationskompetencer som biprodukt i en problemløsningsproces og bearbejdning af opgaver. Det peger på, at e-læringen kan øge lærepotentialet i elektroniske ressourcer, fremme deres formidling gennem biblioteker og bibliotekariske initiativer og etablere dem som naturlige lærerressourcer i mangfoldige læringssammenhæng.

Det digitale bibliotek

E-læring diskuteres fra bibliotekernes side ud fra forskellige vinkler. Der tages tit afsæt i det *digitale bibliotek* og i spørgsmålet ”hvordan støtter digitale biblioteker e-læring?” Der bliver fremhævet, at e-læring ikke medfører rumslige og tidslige begrænsninger og at synkron/asynkron kommunikation, og situeret læring er mulig. Det indebærer, at den studerende kan lære i hans/hendes rum (fx på jobbet, i læsegruppen...), hvad der giver den relevante kontekst til læringen. Det digitale bibliotek kan støtte e-læring som et læremiljø og ressourcenetværk, både individuelt og i samarbejde, og give adgang til kvalitativt høje samlinger og services. Biblioteket er dermed ikke kun en grænseflade til ressourcer, det skal også spille en aktiv rolle i at støtte læring som social og intellektuel proces. Det digitale bibliotek må derfor ikke betragtes som en digital samling plus nogle værktøjer, men som et miljø der bringer samlinger, services og mennesker sammen dér, hvor fælles læring sker. Der skal sikres en meningsfuld forbindelse mellem læreaktiviteterne og lærerressourcerne.

E-læring giver dermed en god chance for bibliotekarer til at komme med i læreprocessen som ”neutrale”, informationskompetente medspillere og bidrage med nye pædagogiske løsninger. Det er fx bibliotekarisk praksis at blande fagligt indhold og konkrete problemstillinger og opgaver med implicit informationskompetence, hvad der resulterer i en sammensmeltning af disciplinært indhold med oplæring i informationskompetence.

Arbejdet med e-læring og et øget samarbejde mellem biblioteket og deres uddannelsesinstitutioner kræver nye bibliotekariske kompetencer på tre områder:

- adfærdsmæssigt (kompetent undervisning, pædagogisk optræden),
- taktisk (udvikling, planlægning, stadighed) og
- relationelt (samarbejdskabende, partnerskaber).

Informationskompetence i denne nye e-læringssammenhæng lader traditionelle roller som ’lærer’, ’studerende’ og ’bibliotekar’ og insisteren på de tilhørende domæner smuldre, hvor samarbejde på tværs af domænerne bliver den fremherskende praksis.

Den digitale bibliotekars rolle

På universiteter arbejdes der allerede i udstrakt grad med Virtual Learning Environments (VLE) – læringssystemer, som er forbundet med biblioteker og deres e-ressourcer. Det gør det muligt at integrere institutionelle samlinger af e-ressourcer i lokale, uformelle ressourcesamlinger i en VLE, hvad der åbner for en stor fleksibilitet i organisering, deling og bearbejdning af læringsressourcer – hvordan, hvor og hvornår de lærende kan og vil. I disse systemer kan der kombineres formelle ressourcer, fx artikler, med de lærenes egne, selvproducerede materialer. Det ændrer den digitale bibliotekars rolle, så denne ikke længere fungerer som forvalter af digitale læringsressourcer, men har del i en udvikling, som kan karakteriseres som en permanent sammensmeltning af digitale biblioteker og e-læringsmiljøer.

Der eksperimenteres med såkaldte ”digital repository tools”, systemer, som organiserer almindelige ressourcehåndteringsaktiviteter som upload m.m. I sådan et digitalt depot kan alle brugere uploade ressourcer og tage dem, altså tilføje emnedata/metaddata. Digitale depoter giver studerende og læreren mulighed for at opbygge og dele uformelle samlinger af materialer. En af hovedudfordringerne for uddannelsesbibliotekarer vil være arkivering af uformelle ressourcer i et formelt system med formål til senere genbrug og at integrere uformelle ressourcedepoter med formelle (”libraries”). Den nye bibliotekar forener traditionel viden, informationsteknologisk/it-viden og er uddannelsesspecialist, som integrerer pædagogik i online omgivelser.

De lærendes bevægelser i læreaktiviteter

I det danske biblioteksmiljø har der altid været fokus på at være præsent som informationsspecialist der, hvor e-læringen finder sted og hvor e-materialer møder den lærende direkte (se fx bidragene i *Fleksibel læring og undervisning: erfaringer, konsekvenser og muligheder med it*, udgivet 2004 af Marianne Georgsen og Jens Bennedsen på Aalborg Universitetsforlag). Omdrejningspunkt i den danske model er samarbejdsrelationer mellem uddannelse og bibliotek, hvor e-læring for bibliotekerne byder på den unikke chance at integrere informationskilder (og søgefaciliteter) direkte ind i læringsmiljøerne.

I ovennævnte bog identificerer Karen Harbo fx to parallelle udviklinger, internet og e-læringsystemer som ”backup” i uddannelsesinstitutionernes undervisning og eksplosiv materialevækst på bibliotekerne, hvilket medfører et skift fra at være materialeforvalter hen til rollen som licens- og it-formidlingsspecialist i tilgængeliggørelse.

Biblioteket står i dag på det elektroniske område i krydsfeltet mellem hybride materialetypers udfordringer og de krav, der stilles til dem ud fra den nye e-læringsammenhæng, de indgår i.

På den ene side er det biblioteksspecifikke skel mellem digitalt videnskabeligt materiale i den egentlige forstand (især e-tidsskrifter og e-bøger) og biblioteksspecifikke digitale ressourcer som fx elektroniske bibliografier ved at smelte sammen i én læringspulje. På den anden side skal bibliotekerne tilgodese og facilitere *alle* materialernes (dvs. materialetypernes) brug i en cirkel af læringshandlinger, herunder informationsrelaterede aktiviteter.

På denne baggrund handler det for bibliotekerne for det første om at sikre teknisk-administrativ digital *tilgængeliggørelse* af videnskabelig litteratur ligesom informationsrelaterede ressourcer som bibliografisk

hjælpemateriale ved at muliggøre hurtig og smidig adgang til materialerne i elektronisk form direkte i de studerendes læringsplatforme. Denne udfordring har bibliotekerne erkendt for længst. For det andet skal disse primære og sekundære materialer, som stilles til rådighed, kunne imødekomme de lærendes bevægelser i læreaktiviteter både fra tekst til tekst og i den typiske cirkel fra læsning til informationsrelaterede modifikationer af materialegrundlag – og så videre.

Det sidstnævnte område, som forekommer mig lidt forsømt, kan anses som bibliotekernes digitale *formidlingsopgave*. Tilgængeliggørelse og, nu om stunder nok mest aktuelt, formidling er sådan set forskningsbibliotekernes hovedopgaver i forhold til en læremæssig forankring af deres digitale ressourcer dér, hvor de bruges. ●

Der kan læses mere i forfatterens artikel ”Kan forskningsbibliotekernes e-materialer være e-læringsmaterialer? Tilgængeliggørelse og formidling i elektroniske læreomgivelser”, indleveret til tidsskrift Læring & Medier.